

AJÁNLÁS

Az Európai Folklór Intézet ezzel a füzetrel megindítja azt a kiadvány sorozatát, amelyben kisebb tanulmányokat, dokumentumokat ad közre. Elsőként egy UNESCO-javaslatot teszünk közkinccsé magyar nyelven, amely a hagyományos kultúra és a folklór védelmében fogalmazódott. Lényegében ez a határozat vezetett a Központ megalapításához és az itt megfogalmazott elvek, elgondolások képezik a mi fő feladatunkat, vagyis hogy ez az intézet mindent megtegyen a hagyományok, jelesen a széles értelemben vett folklór védelme érdekében. Úgy gondoljuk, hogy egy ilyen nagy jelentőségű nemzetközi határozat és javaslat tervezet megismertetése a szakmai és azon túl a széles nagyközönséggel elsőrendű feladatunk.

Ajánljuk tehát mindazoknak a figyelmébe, akiknek feladata, vagy örömmel vállalt életcélja a hagyományok megőrzése. Még inkább ajánljuk azoknak, akik a globalizált egyenfogyasztás bódulatában nem látják vagy nem akarják (meg)látni, hogy csak a helyi hagyományokat fenntartó folklór megőrzése az egyik lehetséges kiút a világ számára, hogy fenntartsa a kultúrák által évszázadok alatt létrehozott értékeket, mert azok megmentéséről van szó. Arról a felelősségről van szó, hogy mit viszünk át, mint hagyományt – mert ez a tradíció szó igazi értelme – a következő évezredbe.

Az UNESCO és a világ felelősen gondolkodó közössége felismer-te, hogy nemcsak a tárgyi javakat, nemcsak a műemlékeket, de a szellemi alkotásokat, a színhagyományokat, a hagyományos kézműves tudást, a táncokat, a szokásokat is át kell menteni, át kell adni az utá-nunk jövő nemzedékeknek.

Budapest, 1999. október 31.

Hoppál Mihály
igazgató

UNESCO Ajánlások

AJÁNLÁSOK A HAGYOMÁNYOS KULTÚRA ÉS A FOLKLÓR VÉDELMEÉRE

Elfogadta a Közgyűlés 25. ülészsaka,
1989. november 19-én Párizsban

Az UNESCO Közgyűlésének 25. ülészsaka, amely 1989. október 17-től november 16-ig ülésezett Párizsban,

figyelembe véve, hogy a folklór az emberiség egyetemés örökségének része, és hogy a különböző népek és társadalmi csoportok közötti távolságok csökkentésének, valamint kulturális identitásuk érvényesítésének hatékony eszköze,

hangsúlyozva a folklór társadalmi, kulturális és politikai jelen-tőségét, szerepét a népek történelmében, valamint helyét a jelenkor kultúrájában,

aláhúзва, hogy a folklór a kulturális örökség és az élő kultúra integráns része,

felismerve a folklór hagyományos formáinak (különösen a szájhagyományak) rendkívül sebezhető voltát, és felismerve a veszélyt, hogy mindez elveszhet,

kiemelve, hogy minden országban fel kell ismerni a folklór szerepét és az azt fenyegető, sokféle tényezőből származó veszélyt,

úgy ítélve, hogy a kormányoknak a folklór védelmében meghatározó szerepet kellene betölteniük, és hogy a lehető leggyorsabban kellene cselekedniük,

úgy döntve – a 24. ülészsakon –, hogy az Alkotmány N. pontjának 4. paragrafusában értelmében a tagországoknak ajánlást kellene elfogadniuk a folklór védelméről,

1989. november 15-én a jelen Ajánlást *fogadja* el:

A Közgyűlés azt ajánlja, hogy a tagországok a folklór védelméért hozzák meg a következő intézkedéseket, olyan jogi rendszabályokat vagy

UNESCO Ajánlások

más lépéseket igénybe véve, amelyek összhangban vannak az országok alkotmányos gyakorlatával és elősegítik a jelen Ajánlásban meghatározott elvek érvényre juttatását.

A Közgyűlés azt ajánlja, hogy a tagországok hívják fel erre az Ajánlásra a folklór védelméért felelős hatóságok, minisztériumok és testületek, továbbá a folklórban érdekelt különféle szervezetek és intézmények figyelmét, és ösztönözzék őket a kapcsolatfelvételre a folklór védelmével foglalkozó nemzetközi szervezetekkel.

A Közgyűlés azt ajánlja, hogy a tagországok az általa meghatározott időpontokban és módon számoljanak be a Szervezetek a jelen Ajánlás érvényesítésére tett erőfeszítéseikről.

A. A folklór meghatározása a jelen Ajánlás szempontjából

A folklór (vagy hagyományos kultúra) egy kulturális közösség hagyományokon alapuló alkotásainak az összessége, amelyek egy-egy csoport vagy egyén révén nyernek kifejezést, és amelyek egy közösség elvárásait jelzik, amennyiben annak kulturális és társadalmi identitását tükrözik; mintái és értékei szájhagyomány és utánpótlás útján, vagy más módon öröklődnek és terjednek. Műfajai többek között a nyelv, az irodalom, a zene, a tánc, a játék, a mitológia, a rítus, a szokások, a kézművesség, az építészet és más művészetek.

B. A folklór meghatározása

A folklórt, mint a kulturális kifejezés egyik formáját azon (családi, foglalkozási, nemzeti, térségi, vallási, etnikai stb.) csoport által és számára kell megővni, amelyeknek az identitását tükrözi. Ennek érdekében a tagországoknak átfogó, országos, regionális és nemzetközi kutatásokat kell elősegíteniük azzal a céllal, hogy

- a) létrehozzák a folklórral foglalkozó intézmények országos, a folklórintézmények regionális és globális sorába illeszkedő hálózatát;
- b) kézikönyvek, gyűjtési útmutatók, modell-katalógusok stb. révén

megalkossák a meghatározás és a rögzítés módszereit (gyűjtés, katalogizálás, átírás) vagy fejlesszék a már meglévő ilyen rendszereket, figyelembe véve az intézmények osztályozási rendszereik összehangolására irányuló igényét;

c) ösztönözzék a szabványos folklór-tipológia megalkotását a következő módon: (i) a folklór általános körülírása világméretű használatára; (ii) a folklór átfogó katalógusa; (iii) a folklór regionális osztályozásai, főként helyszíni pilot-projektek.

C. A folklór konzerválása

A konzerválás a népi hagyományok dokumentációjával foglalkozik, és célja a már használaton kívüli, vagy változó hagyományok esetében, hogy a kutatók és a hagyományok hordozói ezen keresztül megérthessék a hagyományok változásának folyamatát. Mivel az élő folklór, változó jellegének köszönhetően, nem mindig védelmezhető közvetlenül, a kézzelfogható formában rögzült folklórt kellene hatékonyan megővni. Ennek érdekében a tagországoknak

a) olyan országos archívumokat kellene létrehozniuk, ahol az összegyűjtött folklór megfelelően tárolható és elérhető;

b) szolgáltatási céllal egy központi országos archiválási irodát kellene létrehozniuk (központi katalogizálás, folklór-anyagokra vonatkozó információk terjesztése, a folklór-tevékenység irányelvei, beleértve a megőrzés aspektusát is);

c) a meglévő múzeumokon belül folklór-részlegeket kellene kialakítaniuk, ahol bemutatható a hagyományos és a népi kultúra;

d) elsőbbséget kellene adniuk a hagyományos és népi kultúra olyan bemutatásának, ami ezek élő vagy múltbéli aspektusait hangsúlyozza (bemutatva a környezetüket, az élet különböző módjait, valamint az általuk létrehozott alkotásokat, szakmai készségeket és technikákat);

e) meg kellene teremteniük a gyűjtési és az archiválási módszerek összhangját; a gyűjtőket, dokumentátorokat és más specialistákat be kellene vonniuk a folklór megőrzésébe, a fizikai konzerválástól egé-

UNESCO Ajánlások

szen az elemző munkáig;

f) a biztonság érdekében minden folklór-anyagról másolatot kellene készíteniük, valamint másolatokat kellene kapniuk a regionális intézményeknek is, biztosítva ezáltal, hogy az adott közösség számára is hozzáférhetőek legyenek.

D. A folklór megőrzése

A megőrzés fogalma a népi hagyományoknak, valamint azok átadásának a védelmére vonatkozik, figyelembe véve azt a tényt, hogy minden népnek joga van a saját kultúrájához, és hogy az ehhez a kultúrához való ragaszkodást gyakran meggyengíti a média által közvetített tömegkultúra befolyása. Intézkedéseket kell hozni a népi hagyományok státuszának és gazdasági támogatásának a garantálására, egyrészt azokon a közösségeken belül, ahol keletkeztek, másrészt ezek határain túl is. Ennek érdekében a tagországoknak

a) meg kell tervezniük, és mind a hivatalos, mind az iskolán kívüli oktatás tanrendjébe be kell vezetniük a folklór oktatását és tanulását oly módon, hogy kiemelt hangsúlyt kapjon a szélesebb értelemben vett folklór, amely nemcsak a falusi és más, vidéki kultúrákat veszi számításba, hanem azokat is, amelyeket városi körzetekben különböző társadalmi csoportok, foglalkozási ágak, intézmények stb. teremtettek meg, ezáltal biztosítva a kulturális sokféleséget és a különféle világnézetek jobb megértését, különösen azokét, amelyek nem tükröződnek a domináns kultúrákban;

b) a különféle kulturális közösségek számára biztosítaniuk kell a saját folklórukhoz való hozzáférhetőséget, a dokumentációt, archiválást, kutatást stb. területein végzett munkájuk támogatásával, valamint hagyományaik gyakorlásának az elősegítésével;

c) interdiszciplináris alapon fel kell állítaniuk egy Országos Folklór Tanácsot, vagy egy ehhez hasonló koordináló testületet, amelybe a különféle érdekcsoportok delegálhatják képviselőiket;

d) gondoskodniuk kell azoknak a magánszemélyeknek és intézményeknek az erkölcsi és anyagi támogatásáról, akik és amelyek a folk-

lór egyes területeit tanulmányozzák, ismertetik, művelik vagy közvetítik;

e) biztosítaniuk kell a folklór megőrzéséhez szükséges tudományos kutatásokat.

E. A folklór közvetítése

Fel kell hívni az állampolgárok figyelmét a folklórnak, mint a kulturális identitás részének a jelentőségére. Ezért különösen fontos a kulturális örökség széleskörű bemutatása annak érdekében, hogy a folklór értéke és megőrzésének igénye általánosan elismertté váljon. A terjesztés során viszont kerülni kell a torzításokat, hogy megóvjuk a hagyományok integritását. A korrekt terjesztés elősegítésének az érdekében a tagországoknak

(a) ösztönözniük kell országos, regionális és nemzetközi események, vásárok, fesztiválok, filmek, kiállítások, szemináriumok, szimpóziumok, műhelyek, tanfolyamok, kongresszusok stb. megszervezését és támogatniuk kell ezek anyagainak, tanulmányainak és egyéb eseményeinek publikálását;

b) ösztönözniük kell, hogy az országos és regionális sajtó, a könyvkiadás, a rádió, a televízió és a többi média bővebb teret adjon a folklór anyagainak: például azzal, hogy pénzügyileg támogatják ezt a tevékenységet, munkahelyeket hoznak létre a folkloristák számára ezekben az intézményekben, biztosítják a tömegtájékoztatás által összegyűjtött folklóranyagok megfelelő archiválását és terjesztését, és folklór-részlegeket hoznak létre ezekben a szervezetekben;

c) ösztönözniük kell a régiókat, a közigazgatási egységeket, az egyesületeket és más, a folklór területén dolgozó csoportokat, hogy a régióon belül folyó folklór-tevékenységek serkentése és koordinálása céljából hozzanak létre főfoglalkozású folklorista-munkaköröket;

d) támogatniuk kell egyrészt a már meglévő, másrészt az újonnan alakuló, olyan oktatási anyagok előállításával foglalkozó vállalkozásokat, mint például a közelmúlt terepmunkáin alapuló videofilmeik készítése, és ösztönözniük kell ezek felhasználását az iskolákban, a néprajzi múzeumokban, az országos és nemzetközi folklór-fesztiválokon és kiállításokon;

UNESCO Ajánlások

e) dokumentációs központok, könyvtárak, múzeumok, archívumok, valamint speciális folklór-szaklapok és folyóiratok révén biztosítaniuk kell a folklórra vonatkozó információk elérhetőségét;

f) a kétoldalú kulturális egyezmények kihasználásával elő kell segíteniük a folklórral foglalkozó emberek, csoportok és intézmények találkozóit és cseréit, úgy országos, mint nemzetközi szinten;

g) ösztönözniük kell, hogy a nemzetközi tudományos közösség fogadjon el egy olyan etikai kódexet, amely biztosítja a hagyományos kultúrák megfelelő megközelítését és tiszteletben tartását.

F. A folklór védelme

Mivel a folklór mind az egyéni, mind a kollektív szellemi kreativitás különféle megnyilvánulásait jelenti, így más szellemi termékekhez hasonlóan megővásra érdemes. A folklórnak ez a védelme nélkülözhetetlen eszközzé vált a fenti megnyilvánulások továbbfejlődésének, fenntartásának és elterjesztésének a támogatásában, úgy az országon belül, mint azon kívül is, az ide kapcsolódó jogos érdekek sérelme nélkül.

Ha eltekintünk a folklór-megnyilvánulások védelmének “szellemi tulajdon aspektusaitól”, akkor is a jogok számos olyan kategóriája létezik, ami védelmet élvez, és aminek a jövőben is védelmet kell kapnia a néprajzi dokumentációs központokban és archívumokban. Ennek érdekében a tagállamoknak

a) a *“szellemi tulajdon” szempontjaival összefüggésben* fel kell hívniük az illetékes hatóságok figyelmét az UNESCO és a WIPO szellemi tulajdonnal összefüggő fontos tevékenységére, miközben azt is figyelembe kell venniük, hogy ez a munka a folklór védelmének csak az egyik aspektusát érinti és hogy egy sor területen sürgetően szükség van a folklór védelmével összefüggő önálló akciókra;

b) *az ide vonatkozó többi jogot illetően:* (i) védeniük kell az adatközlőt, mint a hagyományok átadóját (a magánélet és a bizalmas közlések védelme); (ii) védeniük kell a gyűjtő érdekeit, annak a biztosításával, hogy az összegyűjtött anyagot megfelelő módon őrzik meg az

archívumokban; (iii) megfelelő intézkedéseket kell hozniuk az összegyűjtött anyagok akár szándékos, akár más módon való helytelen felhasználásával szemben; (iv) el kell ismerniük az archívumok felelősségét az összegyűjtött anyagok felhasználásának felügyeletében.

G. Nemzetközi együttműködés

Szem előtt tartva a kulturális együttműködés és csere fokozásának az igényét – főként az emberi és anyagi erőforrások egyesítése révén –, valamint a folklór fejlesztésével és újjáélesztésével kapcsolatos programok végrehajtása érdekében, továbbá azért, hogy az egyik tagállam szakemberei kutatásokat végezzenek egy másik tagállam területén, a tagállamoknak

a) együtt kell működniük a folklórral foglalkozó nemzetközi és regionális egyesületekkel, intézményekkel és szervezetekkel;

b) együtt kell működniük a folklór megismerésének, elterjesztésének és védelmének a területein, főként (i) információcsere által, a tudományos és technikai publikációk cseréjével; (ii) szakemberek képzésével, utazási támogatások megítélésével, tudományos és technikai személyzet, valamint felszerelés küldésével; (iii) a kortárs folklór dokumentálásának területén működő két-, illetve többoldalú projektek támogatásával; (iv) szakember-találkozók, tanfolyamok, adott témákkal foglalkozó munkacsoportok megszervezésével, főként a néprajzi adatok és megnyilvánulások osztályozása és katalogizálása, továbbá a korszerű kutatási módszerek és eljárások területein;

c) szorosan együtt kell működniük, hogy nemzetközi méretekben biztosítsák a különböző érdekelt felek (közösségek, természetes vagy jogi személyek) gazdasági, erkölcsi vagy úgynevezett “környező” jogait, amelyek a folklór kutatásából, komponálásából, előadásából, rögzítéséből és/vagy annak terjesztéséből származnak;

d) biztosítaniuk kell az összes dokumentum, felvétel, videofilm és más anyag másolataihoz való hozzáférhetőség jogát azon tagállamok számára, amely területén a kutatások folytak;

e) tartózkodniuk kell minden olyan cselekedettől, ami a folklór-anyagok megrongálásának, illetve értékük csökkenésének veszélyét

UNESCO Ajánlások

hordozza, vagy ami megakadályozza terjesztésüket, vagy felhasználásukat, legyenek ezek az anyagok akár a saját területükön, akár más országok területén.

